

Medborgarinitiativets titel: En förnuftigare upphovsrättslag

Datering av initiativet

23.01.2013

Initiativets form

Lagförslag

Justitieministeriets ärendenummer

OM 14/52/2013

Medborgarinitiativets titel

En förnuftigare upphovsrättslag

Innehållet i initiativet

FÖRSLAG TILL ÄNDRING AV UPPHOVSRÄTTSLAGEN OCH STRAFFLAGEN INITIATIVETS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Det huvudsakliga syftet med initiativet är att rätta till den alltför stränga lagstiftningen när det gäller nätövervakning och skadestånd. Syftet är inte att göra det lagligt att ladda ned material vars innehåll är underkastat upphovsrätten, utan att den som laddar ned sådant material vars innehåll en enskild person har upphovsrätt till ska straffas för upphovsrättsförseelse. En mera allvarlig gärningsform, upphovsrättsbrott, gör det möjligt att förrätta husrannsakan, beslagta egendom och döma ut stora skadestånd. Också den som gjort sig skyldig till delning av upphovsrättsskyddat innehåll i kommersiellt syfte eller i stor skala ska fortsatt dömas för upphovsrättsbrott.

Den sekundära avsikten är att förbättra artisters och andra innehållsproducenters ställning och utveckla nya tjänster som grundar sig på online-teknik.

Den mest eftersträlvade konsekvensen av initiativet är att undanröja motsatsförhållandet mellan användare och konstnärer och väcka en konstruktiv debatt om vidareutveckling av upphovsrättslagstiftningen.

INLEDNING

1. Nuläge

Lagen om ändring av upphovsrättslagen (821/2005) och lagen om ändring av strafflagen (822/2005), som båda utfärdades den 14 oktober 2005, innebar en betydande ändring av upphovsrättslagstiftningen i vårt land. Ändringarna baserar sig på proposition 28/2004, där regeringen föreslog de "ändringar i upphovsrättslagen som föranleds av direktivet om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället från år 2001". Då föreslogs också vissa ändringar som inte föranleddes av direktivet och vissa ändringar av teknisk natur. Just de ändringar som inte berodde på direktivet väckte en omfattande offentlig debatt när lagen stiftades och efter det att den trätt i kraft. En av ändringarna var att nedladdning för privat bruk av material vars innehåll är underkastat upphovsrätten bestämdes vara upphovsrättsbrott.

Nedan följer en genomgång av gällande lagstiftning och de problemsituationer rättspraxis gett upphov till.

1.1 Svårtolkade bestämmelser och hur legalitetsprincipen iakttas

När den gällande lagen stiftades konstaterade grundlagsutskottet (grundlagsutskottets utlåtande 7/2005 rd) följande: "Upphovsrättslagen har av olika orsaker genomgått en lång rad partiella ändringar som gjort den komplicerad och svåröverskådlig. Det nu föreliggande lagförslaget bidrar inte heller det i alla avseenden till att göra reglerna tydligare och lättare att förstå. Det här är ett problem, eftersom nästan alla i vårt moderna samhälle berörs av upphovsrättslagstiftningen. I och med den kommunikationstekniska utvecklingen blir det allt vanligare att såväl privatpersoner som medborgarorganisationer och motsvarande kan vara mottagare och användare och samtidigt producenter och utgivare när det gäller upphovsskyddad kommunikation. Efterhand som informationssamhället utvecklats har kommunikation över olika tekniska medium blivit praktiskt taget kontinuerlig och kan utgöra ett inslag i det mesta en person gör under dagens lopp. Därför är det speciellt viktigt att upphovsrättslagstiftningen är tydlig och begriplig."

Grundlagsutskottet konstaterar dessutom att det "faktum att upphovsrättslagen är svårbegriplig kan bli ett problem med avseende på exakthetskravet i den straffrättsliga legalitetsprincipen i grundlagens 8 §. Enligt det måste brottsrekvisiten för varje brott uttryckas tillräckligt noggrant i lagen så att man utifrån bestämmelsens lydelse ska kunna säga om en verksamhet eller försummelse är straffbar. Kravet tillgodoses inte på bästa möjliga sätt när bestämmelserna om upphovsrättsbrott och upphovsrättsförseelse får sitt essentiella innehåll genom den svårbegripliga upphovsrättslagen. Detta är något som absolut måste tas hänsyn till när straffbestämmelserna tillämpas i enskilda fall, påpekar utskottet." (Grundlagsutskottets utlåtande 7/2005 rd, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/gruu_7_2005_p.shtml)

1.2 Ungdomsbrottslighet

Rättspolitiska forskningsinstitutet, som lyder under justitieministeriet, publicerade den 12 december 2012 en undersökning (Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012) enligt vilken 79 procent av 15—16-åringarna olagligt hade laddat ned sådant material på Internet som omfattas av upphovsrätten. Av de svarande uppgav 71 procent att de laddat ned olagligt innehåll under de senaste 12 månaderna.

Det finns i det här skedet inte några undersökningsresultat som visar vad som blir resultatet om hela åldersklasser stämplas som kriminella.

1.3 Överdimensionerade tvångsmedel

Den gällande upphovsrättslagen gör det möjligt att ta till omfattande tvångsmedel som begränsar skyddet för privatlivet och hemfriden, såsom husrannsakan, beslag av utrustning och utredning av personuppgifter via IP-adresser hos Internetoperatörerna. Riksdagens biträdande justitieombudsman meddelade den 10 december 2012 sitt beslut Dnr 4565/4/12. Enligt beslutet var det enligt gällande lag tillåtet för polisen att på grund av misstanke om brott göra husrannsakan hos en 9-årig flicka och beslagta hennes

bärbara dator. Sådana åtgärder upplevs som orättvisa och för att de i fortsättningen ska kunna anses vara överdimensionerade måste lagen ändras.

1.4 Överdimensionerade skadestånd

Domstolarna har dömt åtskilliga personer att betala stora skadestånd till de organisationer som företräder upphovsrättsinnehavarna efter den 1 januari 2006, då ändringen av upphovsrättslagen trädde i kraft. Grunden för skadeståndsanspråken har varit de kalkyler enligt vilka organisationerna fastställt ett pris i euro för varje nedladdning. Beloppet grundar sig på verkets normala återförsäljningspris. Kalkylerna utgår alltså från att varje nedladdning skulle medfört ett inkomstbortfall för den artist som organisationen företräder. Detta antagande har fått bred kritik och ansetts som orealistiskt, och det har rentav framförts undersökningsresultat som visat att material som laddats ned gratis har gynnat omsättningen för det avgiftsbelagda materialet.

Att döma privatpersoner att betala stora skadestånd så att de blir avskräckande exempel för andra är en modell som påminner om den som i Förenta staterna rubriceras som punitive damages och som hittills har varit främmande för det finländska rättssystemet. En svarande som döms enligt den modellen ska utöver den skada som faktiskt orsakats käranden betala en extra ersättning i syfte att skrämma svaranden och andra potentiella förövare av samma brott till att följa lagen.

1.5 Inskränkningar vid användning inom utbildning och forskning

Upphovsrättsrådet meddelade på 1980-talet ett beslut (stick i stäv med egen tolkningspraxis och föredragandens åsikt) enligt vilket användning av verk i klassrumsundervisning upphovsrättsligt är att betrakta som offentligt nyttjande. Bakgrunden till beslutet var upphovsrätsorganisationernas önskan att få ta ut avgifter av skolorna för användning av i synnerhet audiovisuella verk. Samtidigt blev det emellertid svårt att lära ut mediekompetens. Det krävs alltid tillstånd för att använda audiovisuella verk, och det går inte att få ett sådant i fråga om t.ex. reklam på något annat sätt än genom att begära det av den reklambyrå som står bakom. Likaså blev det genom upphovsrättsrådets beslut i huvudsak olagligt att använda utländskt material vid översättningsövningar.

När det gäller vetenskaplig forskning är det aktuella problemet att även om det finns rikligt med uppdaterat och lättillgängligt forskningsmaterial på Internet, så är det i princip inte tillåtet att använda det, eftersom upphovsrättslagstiftningen i Finland inte innehåller något undantag för forskning. I Förenta staterna och de EU-länder där det finns en (omfattande) undantagsregel för forskning har enskilda forskare och de forskare och företag som bedriver forsknings- och utvecklingsverksamhet en betydande fördel i förhållande till sina kolleger i Finland. Situationen tillspetsas även av att vi tillhör ett så pass litet språkområde; i många fall finns det inte forskning att tillgå på finska, utan det är tillgången till det engelskspråkiga material som går att få fram via Internet som krävs för att forskningen ska gå framåt. Som situationen nu är belastar den gällande upphovsrättslagstiftningen därmed också det vetenskapliga arbetet och innovationspotentialen i vårt land.

1.6 Yttrandefriheten för producenter

Tills vidare har den finländska lagstiftningen inte tagit ställning till huruvida parodi och satir omfattas av upphovsrätten eller inte. Tidigare domstolspraxis stödde uppfattningen att dessa var acceptabla konstformer, men upphovsrättsrådets avgörande 2010:3 och hovrättens dom på grundval av avgörandet gjorde situationen osäker. EU:s upphovsrättsdirektiv tillåter emellertid att undantag görs för parodi och satir. I t.ex. Storbritannien planeras att ett uttryckligt undantag ska tas in i landets rättsordning.

1.7 Producenternas förhandlingsposition

Även om upphovsrättssystemet en gång i tiden har uppstått för att skydda – åtminstone i teorin – just upphovsmännen så har systemet i praktiken mest gynnat företagen. Det är skäl att överväga i vilken utsträckning de företag med en mera betydande position på marknaden har utnyttjat sin ställning och genom påtryckningar tvingat de egentliga upphovsmännen till oskäliga avtalsvillkor. Detta problem har uppmärksammats också i det nuvarande regeringsprogrammet. "Genom upphovsrättslagen föreskrivs noggrannare än hittills om skäliga villkor och skälig ersättning som förutsättning för överföring av upphovsrätten" (Regeringsprogrammet 2011, s. 39). Fenomenet är allmänt förekommande inom olika sektorer (medier, skivbolag, m.fl.), och det räcker alltså inte med att genom enskilda och avgränsade bestämmelser reglera t.ex. förlagsverksamheten för att komma åt problemet.

2. Målsättning och de viktigaste förslagen

Initiativets målsättning är att förtydliga innehållet i upphovsrättslagen (404/1961) så att den situation som rådde före reformen av strafflagen och upphovsrättslagen 2005 återskapas inom ramen för vad de direktiv som reglerar dessa frågor tillåter på nationell nivå. Samtidigt föreslås förbättringar i fråga om upphovsmännens rättigheter. Därutöver beaktas utvecklingen inom online-tekniken, åtgärdas problem i fråga om undervisning och forskning, undanröjs möjligheten till nätövervakning och föreslås en bestämmelse som medger skäligare avtalsvillkor. Artisterna ska också få rätt att vägra låta organisationerna väcka talan mot enskilda medborgare.

3. Initiativets konsekvenser

3.1 Konsekvenser för medborgarna

Den viktigaste konsekvensen av lagförslaget är en ökad legitimitet för upphovsrättssystemet. Som ett resultat av detta återfår upphovsrätten sin status som ett positivt fenomen som tryggar upphovsmännens grundade rätt till sina verk, men inte hindrar att de används för allmännyttiga ändamål.

3.2 Konsekvenser för innehållsproducenter

Lagförslaget leder till bättre förutsättningar för frilansande innehållsproducenter att som avtalspart få in skälighetskrav i avtalsvillkoren. Innehållsproducenternas bestämmanderätt förbättras också genom att de får rätt att förbjuda intresseorganisationer från att inleda rättegångar mot enskilda medborgare.

3.3 Konsekvenser för upphovsrättsorganisationerna

Lagförslaget har ekonomiska konsekvenser för upphovsrättsorganisationerna. Exempelvis det faktum att material som används i undervisnings- och forskningssyfte inte längre omfattas av upphovsrättsersättningar minskar organisationernas inkomster. Inkomstflödet påverkas också av att de skadestånd som döms ut av domstol minskar. Organisationerna kan emellertid samtidigt dra in på resurserna för övervakning och i stället lägga dem på informations- och utbildningsverksamhet.

3.4 Konsekvenser för företagen

Initiativet har positiva konsekvenser för utvecklingen av landets företagsamhet. Oklara och inskränkande bestämmelser har bidragit till att innovationer bromsas upp, som i fråga om de digitala innehållstjänsterna. Genom att regleringen görs tydligare när det gäller bland annat temporära tekniska kopior och webbinspelningar får bl.a. uppstartföretag som sysslar med digitalt innehåll möjlighet att utveckla Internetbaserade tjänster som kan konkurrera och väcka intresse internationellt. Finland vore i detta avseende en föregångare globalt sett, vilket skulle kunna leda exempelvis till att branschindustrin koncentreras.

3.5 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet och ekonomiska konsekvenser

Lagförslaget har konsekvenser framför allt för polisens och rättsväsendets verksamhet. Utredningarna av upphovsrättsbrott förbrukar betydande polisresurser, som tack vare de föreslagna bestämmelserna frigörs och kan användas för utredning av allvarigare brott. Eftersom tröskeln för upphovsrättsbrott lätt överskrids, har polisen använt betydande resurser för att reda ut fallen och verkställa tvångsmedel vare sig det gäller nedladdning av ett enskilt musikstycke på nätet eller omfattande piratism i kommersiell skala. Också rättsväsendet sparar resurser när de organisationer som övervakar upphovsrätten inte belastar tingsrätterna med begäran om att få användare IP-adresser eller om att stänga användaranslutningar. Förslaget har positiva ekonomiska konsekvenser för undervisning och forskning inom den offentliga sektorn. Tack vare detta behöver upphovsrättsersättningar inte längre betalas för innehåll som används i undervisnings- och forskningssyfte.

4. Förhållande till grundlagen

Syftet med förslaget är att minska de begränsningar av grundlagsbestämmelserna som har tagits in i upphovsrättslagstiftningen. I synnerhet begränsningen av skyddet av förtrolig kommunikation enligt 10 § i grundlagen blir enligt förslaget mindre omfattande. Förslaget bidrar till att den straffrättsliga legalitetsprincipen (8 § i grundlagen) iakttas i större utsträckning genom att förtydliga och avgränsa privatpersoners straffrättsliga ansvar. Förslaget kan också anses främja yttrandefriheten som skyddas i 12 § i grundlagen.

Upphovsrätten begränsas i någon mån jämfört med nuläget, men eftersom det är fråga om en rättighet som grundar sig helt och hållet på lag och inte om egendom i klassisk bemärkelse, kan detta inte anses vara problematiskt med avseende på egendomsskyddet enligt 15 § i grundlagen.

Förslaget kan därför behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

5. Beredningen av initiativet

Medborgarinitiativet om en ändring av upphovsrättslagstiftningen har beretts öppet och inkluderande via den webbtjänst som föreningen Avoin ministeriö (Öppna ministeriet) erbjuder. Kampanjen utlystes den 21 november 2012 och det första utkastet till lagmotion publicerades den 28 november samma år. Den 10 december 2012 fick upphovsrättsorganisationerna e-post där de ombads lämna sina kommentarer och förslag till utkastet. Lagutkastet har ändrats utifrån den offentliga debatten och den respons som kommit in. Initiativet har med avsikt inte utformats enligt de formella rekommendationerna för regeringspropositioner för att det ska vara lättare för medborgarna, riksdagsledamöterna och massmedierna att förstå det.

Initiativet väcktes officiellt den 23 januari 2013 och tiden för insamling av stödförklaringar får vara högst sex månader. Tiden gick alltså ut den 23 juli 2013. Initiativet väcktes av Joonas Pekkanen, Aleksi Rossi, Timo Vuorensola, Roope Mokka, Alf Rehn, Alex Nieminen, Tarmo Toikkanen, Tanja Aitamurto, Dan Koivulaakso, Taneli Tikka, Kari A. Hintikka, Saku Sairanen och Ville Oksanen.

Till företrädare för initiativet utsågs Joonas Pekkanen, joonas.pekkanen@avoinministerio.fi, 050-584 68 00, och till ersättare Aleksi Rossi, aleksi.rossi@avoinministerio.fi.

6. Riksdagsbehandling

I regeringens proposition med förslag till lag om medborgarinitiativ (RP (46/2011) rd) konstateras följande: "När det gäller den inbördes behandlingsordningen i fråga om riksdagsärenden kan medborgarinitiativ jämföras med en lagmotion som undertecknats av minst etthundra riksdagsledamöter, vilken i utskottsbehandlingen har faktisk förtur i förhållande till andra motioner av riksdagsledamöter". Initiativet bör därmed behandlas av riksdagen snarast möjligt och de som företräder motionen bör höras av utskotten. Eftersom det är fråga om ett medborgarinitiativ och därmed är av stort offentligt intresse, bör behandlingen i utskotten till skillnad från normalfallet vara offentlig. Beslut om behandlingens offentlighet kan fattas i utskotten i enlighet med 50 § 2 mom. i grundlagen. Kravet på offentlig behandling stöds av att de tjänstemän som berett ett ärende alltid är närvarande vid utskottsbehandlingen eftersom de inkallas som sakkunniga. Detta är naturligtvis inte möjligt i fråga om mer än 50 000 medborgare, men behovet är detsamma.

Förslag till ändringar som gäller upphovsrättslagen har i allmänhet behandlats i kulturutskottet. De viktigaste punkterna i det aktuella ändringsförslaget gäller emellertid datanät, och det är därför naturligare att det behandlas i kommunikationsutskottet. På grund av sakens natur kan förslaget också behandlas av framtidsutskottet, som i sin tur bör begära utlåtande från lämpliga utskott (kulturutskottet, grundlagsutskottet, lagutskottet och kommunikationsutskottet). Framtidsutskottet har sannolikt den bästa kompetensen på området och utskottet är också den mest erfarna aktören i fråga om projekt som engagerar stora grupper av människor.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1 LAG OM ÄNDRING AV LAGEN OM UPPHOVSRÄTT

3 § 2 mom. (Användning för parodi och satir)

I detta initiativ föreslås att 3 § 2 mom. i upphovsrättslagen ändras. Enligt förslaget ska bestämmelsen lyda:

"Ett verk får inte ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Verket får inte heller göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är kränkande för upphovsmannen på det sättet. Denna upphovsmannarätt gäller dock inte användningen av ett verk för fristående ny parodi eller satir."

Momentets gällande lydelse är: "Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang, som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen."

Syftet med ändringen är att ta in ett tydligt omnämnande i lagen om att det är tillåtet att använda ett verk för parodi och satir oberoende av upphovsmannens ideella rätt. Behovet av ett förtydligande av bestämmelsen framgår t.ex. av Helsingfors tingsrätts beslut (R 09/2761), som fastställdes i hovrätten och upphovsrättsrådet. Genom beslutet indelades parodierna i godtagbara och icke godtagbara. När den föreslagna lagändringen genomförs kan ingen form av parodi eller satir censureras på grund av upphovsmannens ideella rätt till verket. Ett villkor för detta är emellertid att själva parodin eller satiren passerar tröskeln för vad som är ett verk. Denna tröskel måste vara mycket låg. Redan att ett ord genomgående byts ut i verket kunde räcka för att uppfylla detta villkor, om ändringen gör att verkets budskap avgjort parodieras.

4 § 2 mom. (Temporära tekniska kopior)

Formuleringen i 4 § 2 mom. i upphovsrättslagen föreslås få följande lydelse:

"Har någon i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk, är hans eller hennes upphovsrätt inte beroende av upphovsrätten till originalverket. Det är tillåtet att framställa nödvändiga temporära tekniska kopior oberoende av vad som i 2 § föreskrivs om rätten att framställa exemplar, när det är fråga om åtgärder som är en integrerad och nödvändig del av en teknisk process som behövs för att framställa ett nytt verk."

Den gällande bestämmelsen lyder: "Har någon i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk, är hans upphovsrätt ej beroende av upphovsrätten till originalverket."

Genom ändringen underlättas framställningen av det som kallas transformativa verk genom att utesluta de temporära tekniska kopior som uppstått under verkets tillblivelse från tillämpningsområdet för bestämmelsen. Att framställa nya exemplar av ett verk blir därmed enklare och effektivare.

Definitionen av temporära tekniska kopior ska vara densamma som den som används i 11 a § i fråga om framställning av tillfälliga tekniska exemplar.

11 § 5 mom. (Kopiering för enskilt bruk)

Enligt initiativet ska 11 § 5 mom. upphävas.

Det gällande momentet lyder: "Med stöd av detta kapitels bestämmelser om inskränkning av upphovsrätten får exemplar inte framställas av sådana exemplar av verk som framställts eller tillgängliggjorts för allmänheten i strid med 2 § eller till vars skydd utförda tekniska åtgärder kringgåts i strid med 50 a § 1 mom. Bestämmelserna i detta moment gäller dock inte användning av verk med stöd av 11 a, 16, 16 a–16 c eller 22 § eller 25 d § 2 eller 5 mom."

Genom ändringen återställs den situation som rådde fram till 2005 års ändring av upphovsrättslagen (821/2005) när det gäller det som kallats laglig källa. Laglig användning av ett verksexemplar ska enligt förslaget inte vara bundet till en laglig källa. Den viktigaste konsekvensen av ändringen är att kopior får framställas för enskilt bruk, oberoende av den använda källans kvalitet. Ändringen är viktig också med hänsyn till legalitetsprincipen, eftersom användaren ofta har svårt att bedöma huruvida det innehåll som olika webbtjänster (t.ex. YouTube) erbjuder är lagligt eller inte. Också i bl.a. Nederländerna har man gått in för att förtydliga motsvarande lag när det gäller kopior för enskilt bruk.

12 § 2 mom. (Webbinspelning)

Formuleringen i 12 § 2 mom. i upphovsrättslagen ska enligt förslaget ändras på följande sätt:

"Framställning av exemplar för uppdragsgivarens enskilda bruk får även ges i uppdrag åt utomstående. Som enskilt bruk betraktas också upptagningar av exemplar med hjälp av webbtjänster som användaren utnyttjar, men som tillhandahålls av utomstående."

Det gällande momentet lyder: "Framställning av exemplar för uppdragsgivarens enskilda bruk får även ges i uppdrag åt utomstående."

Syftet med ändringen är att skapa klarhet i tolkningen av paragrafen. Den gällande formuleringen ger konsumenten möjlighet att ge en utomstående i uppdrag att framställa en kopia för enskilt bruk, men i och med att tjänsterna allt oftare förmedlas via Internet, måste bestämmelsen preciseras. Ändringen gör det möjligt att utveckla olika lagliga former av tjänster för webbinspelning (exempelvis tjänsten TV-kaista). Innehållet i bestämmelsen bör tolkas i vid bemärkelse, dvs. det ska alltid anses att tjänsterna faller inom kategorin kopiering för enskilt bruk om användaren själv bestämmer innehållet i det material som spelas in. Detta gäller också i de fall då innehållet beskrivs allmänt ("spela in alla nyhetssändningar").

Ändringen påverkar inte den offentliga användningen av verk och berör därför inte delningen av sådant som fotografier på nätet (exempelvis Instagram). Rätten att lagligen kopiera innehåll för enskilt bruk blir däremot betydligt mera omfattande, vilket bör beaktas när man bestämmer hur stor kompensationsavgiften ska vara och planerar hur den ska samlas in.

12 § 3 mom. (Att låta framställa exemplar för enskilt bruk)

Följande ändring föreslås i 12 § 3 mom. i upphovsrättslagen:

"Vad som föreskrivs i 2 mom. gäller inte framställning av exemplar av bruksföremål eller skulpturer och inte heller efterbildande av andra konstverk genom konstnärligt förfarande."

Den gällande lydelsen är: "Vad 2 mom. stadgar gäller inte framställning av exemplar av musikaliska verk, filmverk, bruksföremål eller skulpturer, inte heller efterbildande av andra konstverk genom konstnärligt förfarande."

Syftet är att skapa klarhet i tolkningen av lagen i den bemärkelsen att digitala tjänster får användas för att låta framställa alla slag av verk, dvs. identiska kriterier ska tillämpas på olika slag av verk.

14 § 2 mom. (Användning inom undervisning och forskning)

Enligt initiativet ska ett nytt 2 mom. fogas till 14 § med följande lydelse:

"Undervisningsverksamhet i klassrum eller motsvarande lokaler är inte offentlig användning av verk. Verk som framställts för andra ändamål än undervisning eller forskning får användas i undervisnings- eller forskningssyfte oberoende av vad som föreskrivs i 2 §."

Ändringen skapar klarhet i var de upphovsrättsliga gränserna för undervisning och forskning går. Ett klassrum kan också vara virtuellt, om det är fråga om sådan etablerad undervisningsverksamhet som motsvarar normal undervisning. Ändringen ingriper inte i användning av verk explicit framställda för undervisnings- eller forskningsändamål, utan i det avseendet förblir gällande bestämmelser i kraft. De principer som gäller exempelvis läroböcker eller programvara för forskningsändamål fortsätter med andra ord att gälla. Upphovsmännen har också fortfarande möjlighet att förbjuda användningen av verken om den kränker den i 3 § angivna ideella rätten till verken.

26 § 3 mom. (Artisters rätt till samtidiga licenser och att avstå från rättsprocesser)

Det föreslås att ett nytt 3 mom. fogas till 26 § som följer:

Som villkor för godkännande ställs också att 1) organisationerna ska tillåta sina medlemmar samtidig licensiering av egna verk genom öppen licens, 2) organisationerna ska erbjuda sina medlemmar sätt att avstå från att vara part i rättegångar mot enskilda och 3) organisationerna ska erbjuda kundavtal där ersättningen för att verket framförs offentligt täcker den mekanisering av verket som behövs för detta ändamål.

Det är fråga om ett tredelat tillägg till paragrafen. För det första tvingar det upphovsrättsorganisationerna att tillåta medlemmarna att använda öppna licenser. Öppna licenser är i den betydelse som avses i paragrafen olika former av Creative Commons-licenser och alla licenser som godkänns av Open Source Initiative. Också licenser som tillåter fri användning för dj:ar omfattas av definitionen. För det andra måste upphovsrättsorganisationerna erbjuda sina medlemmar ett sätt att avstå från att driva rättsprocesser mot enskilda (jfr det som kallats Chisugate, där artisten inte ens

underrättats om att en 9-årig flicka skulle åtalas med stöd av artistens rättigheter till verket.

I praktiken kan detta genomföras i form av ett opt-in-register där medlemmarna kan registrera sig om de vill tillåta detta). För det tredje ska organisationer som licensierar verk som är belagda med mekaniseringsavgift erbjuda sådana kundavtal för i synnerhet diskjockeyer och videojockeyer som omfattar både mekaniseringsavgiften och avgiften för att verket framförs offentligt.

28 a § (Gemensam ersättningsstandard)

I initiativet föreslås det att en ny 28 a § fogas till 3 kap. med följande lydelse:
För att en skälig ersättning ska kunna bestämmas på det sätt som avses i 29 § ska å ena sidan företrädarorganisationer för upphovsmännen och å andra sidan antingen företrädarorganisationer för industriella användare eller enskilda industriella användare sinsemellan fastställa en gemensam ersättningsstandard. Standarden ska beakta de egenskaper som kännetecknar den bransch regleringen gäller, särskilt användarkårens struktur och storlek. Kollektivavtal har företräde framför gemensamma ersättningsstandarder.

De organisationer som avses i 1 mom. ska vara tillräckligt heltäckande och självständiga, och de ska ha behövliga befogenheter att fastställa en gemensam ersättningsstandard. En gemensam ersättningsstandard ska fastställas av upphovsrättsrådet, om parterna kommer överens om detta. Ärendet kan hänskjutas till skiljeförfarande enligt 54 § om endera parten skriftligen kräver det och om

1. motparten inte har inlett förhandlingar inom tre månader från tidpunkten för skriftliga krav på förhandlingar,
2. förhandlingarna fortfarande är resultatlösa ett år efter skriftliga krav på förhandlingar, eller
3. endera parten slutgiltigt förklarar förhandlingarna avslutade som resultatlösa."

Bestämmelsen anger förfarandena i fråga om innehållet i en gemensam ersättningsstandard. Upphovsrättsrådet är i detta fall den primära behandlingsorganisationen och den som fastställer de förslag som parterna utarbetar. Om parterna trots detta inte kan enas, hänskjuts ärendet till skiljeförfarande.

29 § (Skälighetskrav)

Formuleringen i 29 § i upphovsrättslagen föreslås få följande lydelse:
"En upphovsman som överför nyttjanderätten eller tillstånd att använda ett verk har rätt till avtalsenlig ersättning. Om ersättningens storlek inte har bestämts, anses avtalet gälla en skälig ersättning. Om den avtalade ersättningen inte är skälig, kan upphovsmannen kräva en sådan avtalsändring som garanterar upphovsmannen en skälig ersättning. Om avtalsparten motsätter sig ändringen, har upphovsmannen rätt att häva avtalet.

En ersättning grundad på gemensam ersättningsstandard enligt 28 a § ska anses vara skälig. Också en ersättning som motsvarar vad som kan anses vara gängse inom näringsverksamhet när avtalet ingås ska anses vara skälig, med beaktande av den

beviljade nyttjanderättens innehåll och omfattning, särskilt varaktigheten och tidpunkten för nyttjandet samt de samlade omständigheterna.

När avtalet avviker från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. till upphovsmannens nackdel, har denne rätt att häva avtalet. Detsamma gäller om bestämmelserna har kringgåtts genom andra faktiska åtgärder. Upphovsmannen kan trots det överlåta icke-exklusiv nyttjanderätt utan ersättning. Denna bestämmelse ingriper inte i upphovsmannens rätt att bestämma över sitt verk genom öppna licenser.

Upphovsmannen har inte rätt till en ersättning som avses i 3 meningen i 1 mom., om det genom ett kollektivavtal redan har fastställts vilken ersättning som ska betalas för användningen av verket eller verken.

I fråga om jämkning av oskäliga villkor i avtal om upphovsrätt gäller i övrigt vad som föreskrivs i lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929)."

Bestämmelsens gällande lydelse är "Om jämkning av oskäligt villkor i avtal om överlåtelse av upphovsrätt gäller vad som är stadgat i lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/29)."

Syftet med ändringen är att enligt modell från 32 § i den tyska upphovsrättslagen foga en skriftlig skälighetsprincip till upphovsrättslagen som ska garantera upphovsmannen en skälig nivå på de ersättningar som betalas för användningen av hans eller hennes verk. Skäligheten bedöms utifrån vad som är vedertagen praxis inom branschen. Vedertagen praxis kan framgå exempelvis av kollektivavtal eller den allmänna ersättningsstandard som upphovsrättsrådet publicerar. När det gäller övriga avtalsvillkor tillämpas också i fortsättningen de allmänna bestämmelserna om jämkning av avtal i rättshandlingslagen.

54 § 1 mom. (Beaktande av skälighetskrav vid skiljeförfarande)

Enligt förslaget ska en ny 7 punkt med följande lydelse fogas till 54 § 1 mom.:

"7) tvister som gäller avtals skälighet enligt 28 a §."

Genom bestämmelsen fogas tvister som gäller avtals skälighet till förteckningen över ärenden som kan avgöras genom skiljeförfarande. Skiljeförfarande har kommit att bli det förfarande som i regel tillämpas vid upphovsrättstvister. Efter det att specialdomstolen för upphovsrätt har inlett sin verksamhet inom marknadsdomstolen måste det övervägas om det finns tillräcklig kompetens vid den domstolen för att i fortsättningen ersätta de dyra och icke-offentliga skiljeförfarandena.

55 § 1 mom. (Upphovsrättsrådets sammansättning)

Formuleringen i 55 § 1 mom. i upphovsrättslagen föreslås bli ändrad på följande sätt:

"Statsrådet ska tillsätta ett upphovsrättsråd med uppgift att biträda undervisningsministeriet vid handläggningen av ärenden som angår upphovsrätt och att avge utlåtanden i ärenden som gäller tillämpningen av denna lag. Representanter för upphovsmännen, de kommersiella användarna av verken, kulturorganisationerna och konsumenterna ska vara jämnt företrädde i rådet. Rådet ska till stöd för sina beslut utnyttja de bästa vetenskapliga forskningsrönen inom branschen."

Den gällande lydelsen är: "Statsrådet skall tillsätta ett upphovsrättsråd med uppgift att biträda undervisningsministeriet vid handläggningen av ärenden som angår upphovsrätt samt att avge utlåtanden i ärenden som gäller tillämpningen av denna lag."

Genom ändringen uppdateras upphovsrättsrådets sammansättning så att den motsvarar de ändrade förhållandena där de centrala aktörerna är fler än tidigare. Med kommersiella användare avses utöver traditionella förläggare också exempelvis Internetoperatörer och företag som erbjuder webbinspelningstjänster. Också programvaru- och spelbranschen bör vara representerad. Samtidigt införs skyldigheten att utnyttja forskningsrön som i så stor utsträckning som möjligt uppfyller akademiska krav. Detta kräver i praktiken att även vetenskapliga experter ska väljas in som medlemmar i upphovsrättsrådet.

56 a § 2 mom. (Avkriminalisering av användning inom undervisning och forskning)

Ordalydelsen i 56 a § 2 mom. i upphovsrättslagen föreslås bli ändrad på följande sätt:

"Som upphovsrättsförseelse betraktas inte framställning för enskilt bruk av enstaka exemplar av ett datorprogram eller en databas i maskinläsbar form som getts ut eller varav exemplar har sålts eller på annat sätt varaktigt överlåtits med samtycke av upphovsmannen eller den som framställt databasen, eller av ett verk i strid med 11 § 5 mom. Som upphovsrättsförseelse betraktas inte heller verksamhet i strid med denna lag som sker i icke-kommersiellt undervisnings- eller forskningssyfte."

Momentets gällande lydelse är "Som upphovsrättsförseelse betraktas inte framställning för enskilt bruk av enstaka exemplar av ett datorprogram eller en databas i maskinläsbar form som getts ut eller varav exemplar har sålts eller på annat sätt varaktigt överlåtits med samtycke av upphovsmannen eller den som framställt databasen, eller av ett verk i strid med 11 § 5 mom."

Genom ändringen kommer användning av innehåll inom undervisning och forskning i icke-kommersiellt syfte inte längre att betraktas som upphovsrättsförseelse. Övriga civilrättsliga sanktioner (gottgörelse och skadestånd) kan däremot komma på fråga när rekvisiten för dem uppfylls. Ändringen påverkar inte gällande undersökningspraxis när det gäller "enstaka exemplar".

57 § 1 mom. (Fastställande av vederlagsskyldighet)

Enligt förslaget ska formuleringen i 57 § 1 mom. i upphovsrättslagen ändras på följande sätt:

"Den som i strid med denna lag eller en föreskrift som utfärdats med stöd av 41 § 2 mom. använder ett verk eller till landet eller till finskt territorium för vidaretransport till tredjeland för in exemplar av ett verk är skyldig att betala upphovsmannen skäligt vederlag för detta. Skyldighet att betala vederlag för lagstridig framställning av ett verksexemplar för enskilt bruk uppstår bara om framställaren vetat eller borde ha vetat att det kopierade materialet gjorts tillgängligt för allmänheten i strid med denna lag. Skyldighet att betala vederlag gäller endast den som själv har framställt verksexemplaret."

Momentets gällande lydelse är: "Den som i strid med denna lag eller en föreskrift som utfärdats med stöd av 41 § 2 mom. använder ett verk eller till landet eller till finskt territorium för vidaretransport till tredje land för in exemplar av ett verk är skyldig att betala upphovsmannen skäligt vederlag för detta. Skyldighet att betala vederlag för lagstridig framställning av ett verksexemplar för enskilt bruk uppstår bara om framställaren vetat eller borde ha vetat att det kopierade materialet gjorts tillgängligt för allmänheten i strid med denna lag."

Genom ändringen avgränsas vederlaget till att gälla enbart de kopior som personen själv har framställt. På så sätt blir i synnerhet administratörens ansvar tydligare. Efter ändringen kommer administratörerna inte längre att vara skyldiga att betala vederlag för de kopior som användarna framställer. Genom ändringen kommer man alltså ifrån de vederlag på hundratusentals euro som nu har dömts ut i rättegångar om icke-hierarkiska nät. Också efter lagändringen är det möjligt att kräva skadestånd av administratörer som brutit mot lagen, men då ska det finnas faktiska bevis på att skada har orsakats.

60 a–60 c § (Avgränsning av nätövervakning av enskilda)

Det föreslås i initiativet att 60 a–60 c § i upphovsrättslagen ska upphävas.

Genom ändringen stryks de bestämmelser som tillkom efter en tredagars beredning i lagutskottet i samband med riksdagsbehandlingen av en ändring av upphovsrättslagen (821/2005). De ger rättsinnehavare civilrättslig möjlighet att få reda på en användares IP-adress och kräva att nätförbindelsen avbryts. En lag som är mera lämpad för att ange en operatörs skyldigheter när det gäller användarnas innehav av olagligt material är den som håller på att beredas under namnet informationssamhällsbalken (<http://www.lvm.fi/tietoyhteiskuntakaari>). Den bör innehålla allmänna bestämmelser i dessa frågor oavsett brottsrubricering.

När ändringen av upphovsrättslagen (821/2005) bereddes spreds ett påstående om att EU-direktiven skulle kräva att sådana bestämmelser ingår i lag. Det bör noteras att sökande av säkringsåtgärder enligt 7 kap. 3 § i rättegångsbalken uppfyller det krav på begäran om förbudsföreläggande som anges i direktiven. Det ställs relativt stränga villkor för att bestämmelsen ska få tillämpas, men det är ett obestridligt faktum att bestämmelsen gör en sådan begäran möjlig som förutsätts enligt direktiv 2001/29/EG. Direktivet anger inte grunderna för att tillmötesgå en begäran.

1.2 LAG OM ÄNDRING AV 49 KAP. I STRAFFLAGEN

49 kap. 1 § 4 mom.

Det föreslås att 49 kap. 1 § 4 mom. i strafflagen ska upphävas.

Momentets gällande lydelse är: "För upphovsrättsbrott döms också den som med hjälp av datanät eller datasystem gör intrång i någon annans rättigheter när det gäller skyddade objekt som nämns i 1 mom. på ett sådant sätt att gärningen är ägnad att åsamka innehavaren av den kränkta rätten betydande skada eller olägenhet."

Genom förslaget återinförs det rekvisit för upphovsrättsbrott i strafflagen som ansluter sig till delning via Internet i den form det hade innan bestämmelsen ändrades genom lag 822/2005 i samband med ändringen av upphovsrättslagen (821/2005). Vid ändringen

slopades kravet på kommersiellt syfte i samband med upphovsrättsbrott, om gärningen skedde med hjälp av ett datanät. Enligt gällande lag innehåller alltså inte brottsrekvisitet för upphovsrättsbrott något krav på kommersiellt syfte, utan också kränkningar av upphovsrätten som sker i icke-kommersiellt syfte är straffbara upphovsrättsbrott. Förslagets syfte är att denna praxis ska frångås. Enligt förslaget ska alltså enbart kränkningar i kommersiellt syfte betraktas som upphovsrättsbrott. Kränkningar av upphovsrätten som sker i icke-kommersiellt syfte ska alltså i fortsättningen betraktas som upphovsrättsförseelser.

2. IKRAFTTRÄDANDE

I ikraftträdandebestämmelserna till lagarna föreslås att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2014.

Motivering

LAGFÖRSLAG

1. Lag om ändring av upphovsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i upphovsrättslagen (404/1961) 11 § 5 mom. och 60 a–60 c §,

sådana de lyder, 11 § 5 mom. samt 60 a och 60 b § i lag 821/2005 och 60 c § i lag 679/2006,

ändras 3 § 2 mom., 4 § 2 mom., 12 § 2 och 3 mom., 29 §, 55 § 1 mom., 56 a § 5 mom. och 57 § 1 mom.,

av dem 12 § 2 och 3 mom. sådana de lyder i lag 446/1995, 29 § sådan den lyder i lag 960/1982, 55 § 1 mom. sådant det lyder i lag 442/1984 och 56 a § 2 mom. och 57 § 1 mom. sådana de lyder i lag 821/2005, och

fogas till 14 §, sådan den lyder i lag 821/2005, ett nytt 2 mom., till 26 §, sådan den lyder i lag 821/2005, ett nytt 3 mom., till lagen en ny 28 a § och till 54 §:n 1 mom., sådant det lyder i lag 821/2005, en ny 7 punkt som följer:

3 §

Ett verk får inte ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränks. Verket får inte heller göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är kränkande för upphovsmannen på det sättet. Denna upphovsmannarätt gäller dock inte användningen av ett verk för fristående ny parodi eller satir.

4 §

Har någon i fri anslutning till ett verk åstadkommit ett nytt och självständigt verk, är hans eller hennes upphovsrätt inte beroende av upphovsrätten till originalverket. Det är tillåtet

att framställa nödvändiga temporära tekniska kopior oberoende av vad som i 2 § föreskrivs om rätten att framställa exemplar, när det är fråga om åtgärder som är en integrerad och nödvändig del av en teknisk process som behövs för att framställa ett nytt verk.

12 §

Framställning av exemplar för uppdragsgivarens enskilda bruk får även ges i uppdrag åt utomstående. Som enskilt bruk betraktas också upptagningar av exemplar med hjälp av webbtjänster som användaren utnyttjar, men som tillhandahålls av utomstående.

Vad som föreskrivs i 2 mom. gäller inte framställning av exemplar av bruksföremål eller skulpturer och inte heller efterbildande av andra konstverk genom konstnärligt förfarande.

14 §

Undervisningsverksamhet i klassrum eller motsvarande lokaler är inte offentlig användning av verk. Verk som framställts för andra ändamål än undervisning eller forskning får användas i undervisnings- eller forskningssyfte oberoende av vad som föreskrivs i 2 §.

26 §

Som villkor för godkännande ställs också att 1) organisationerna ska tillåta sina medlemmar samtidig licensiering av egna verk genom öppen licens, 2) organisationerna ska erbjuda sina medlemmar sätt att avstå från att vara part i rättegångar mot enskilda och 3) organisationerna ska erbjuda kundavtal där ersättningen för att verket framförs offentligt täcker den mekanisering av verket som behövs för detta ändamål.

28 a §

För att en skälig ersättning ska kunna bestämmas på det sätt som avses i 29 § ska å ena sidan företrädarorganisationer för upphovsmännen och å andra sidan antingen företrädarorganisationer för industriella användare eller enskilda industriella användare sinsemellan fastställa en gemensam ersättningsstandard. Standarden ska beakta de egenskaper som kännetecknar den bransch regleringen gäller, särskilt användarkårens struktur och storlek. Kollektivavtal har företräde framför gemensamma ersättningsstandarder.

De organisationer som avses i 1 mom. ska vara tillräckligt heltäckande och självständiga, och de ska ha behövliga befogenheter att fastställa en gemensam ersättningsstandard.

En gemensam ersättningsstandard ska fastställas av upphovsrättsrådet, om parterna kommer överens om detta. Ärendet kan hänskjutas till skiljeförfarande enligt 54 § om endera parten skriftligen kräver det och om

1. motparten inte har inlett förhandlingar inom tre månader från tidpunkten för skriftliga krav på förhandlingar,
2. förhandlingarna fortfarande är resultatlösa ett år efter skriftliga krav på förhandlingar, eller
3. endera parten slutgiltigt förklarar förhandlingarna avslutade som resultatlösa.

29 §

En upphovsman som överför nyttjanderätten eller tillstånd att använda ett verk har rätt till avtalsenlig ersättning. Om ersättningens storlek inte har bestämts, anses avtalet gälla en skälig ersättning. Om den avtalade ersättningen inte är skälig, kan upphovsmannen kräva en sådan avtalsändring som garanterar upphovsmannen en skälig ersättning. Om avtalsparten motsätter sig ändringen, har upphovsmannen rätt att häva avtalet.

En ersättning grundad på gemensam ersättningsstandard enligt 28 a § ska anses vara skälig. Också en ersättning som motsvarar vad som kan anses vara gängse inom näringsverksamhet när avtalet ingås ska anses vara skälig, med beaktande av den beviljade nyttjanderättens innehåll och omfattning, särskilt varaktigheten och tidpunkten för nyttjandet samt de samlade omständigheterna.

När avtalet avviker från vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. till upphovsmannens nackdel, har denne rätt att häva avtalet. Detsamma gäller om bestämmelserna har kringgåtts genom andra faktiska åtgärder. Upphovsmannen kan trots det överlåta icke-exklusiv nyttjanderätt utan ersättning. Denna bestämmelse ingriper inte i upphovsmannens rätt att bestämma över sitt verk genom öppna licenser.

Upphovsmannen har inte rätt till en ersättning som avses i 3 meningen i 1 mom., om det genom ett kollektivavtal redan har fastställts vilken ersättning som ska betalas för användningen av verket eller verken.

I fråga om jämkning av oskäliga villkor i avtal om upphovsrätt gäller i övrigt vad som föreskrivs i lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929).

54 §

Vid meningsskiljaktigheter avgörs saken genom skiljeförfarande när det är fråga om

7) tvister som gäller avtals skälighet enligt 28 a §.

55 §

Statsrådet ska tillsätta ett upphovsrättsråd med uppgift att biträda undervisningsministeriet vid handläggningen av ärenden som angår upphovsrätt och att avge utlåtanden i ärenden som gäller tillämpningen av denna lag. Representanter för upphovsmännen, de kommersiella användarna av verken, kulturorganisationerna och konsumenterna ska vara jämnt företrädde i rådet. Rådet ska till stöd för sina beslut utnyttja de bästa vetenskapliga forskningsrönen inom branschen.

56 a §

Som upphovsrättsförseelse betraktas inte framställning för enskilt bruk av enstaka exemplar av ett datorprogram eller en databas i maskinläsbar form som getts ut eller varav exemplar har sålts eller på annat sätt varaktigt överlåts med samtycke av upphovsmannen eller den som framställt databasen, eller av ett verk i strid med 11 § 5 mom. Som upphovsrättsförseelse betraktas inte heller verksamhet i strid med denna lag som sker i icke-kommersiellt undervisnings- eller forskningssyfte.

57 §

Den som i strid med denna lag eller en föreskrift som utfärdats med stöd av 41 § 2 mom. använder ett verk eller till landet eller till finskt territorium för vidaretransport till tredjeland för in exemplar av ett verk är skyldig att betala upphovsmannen skäligt vederlag för detta. Skyldighet att betala vederlag för lagstridig framställning av ett verksexemplar för enskilt bruk uppstår bara om framställaren vetat eller borde ha vetat att det kopierade materialet gjorts tillgängligt för allmänheten i strid med denna lag. Skyldighet att betala vederlag gäller endast den som själv har framställt verksexemplaret.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2. Lag om ändring av 49 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i strafflagen (39/1889) 49 kap. 1 § 4 mom., sådant det lyder i lag 821/2005.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.